

jimden kurtulduysa da bunların % 10 civarında bir kısmı topraksız bırakıldı. Geri kalanlar ise servaj rejimi devrinden farklı olarak daha az toprak almış oldular. Servaj rejiminin kaldırılması ile Gürcistan'da birçok fabrika açıldığı gibi sanayiye gelişmeler başladı. Fakat içtimai ve millî meselelerin çözülmemesi, özellikle Gürcü dilinin gelişmesini engellemeye yönelik siyasetin devam ettirilmesi, yeni açılan lise ve kolejlerde eğitimin Rusça yapılması, hatta "Gürcistan" (Gruzıya) kelimesinin kullanılmamasının yasaklanması Gürcü aydınlarını hürriyet mücadelesine yöneltti. XIX. yüzyılın ikinci yarısında Gürcü aydınları halkı çar rejimine karşı mücadeleye çağırdılar. Bu amaçla Gürcü dilinde yayımlanan *Droeba* ve *İveria* gazetelerinde milliyetçi fikirleri yaymaya çalıştılar.

Rusya'daki Şubat 1917 devriminden sonra Gürcistan'ın siyasî hayatında sosyal demokratların menşevikler kolu Mart 1917'de Tiflis'te geçici hükümet kurdu ve Azerbaycan, Ermenistan ile beraber Seym adı verilen Transkafkasya Parlamentosu'na üye oldu. Fakat 3 Mart 1918 tarihli Brest-Litovsk Antlaşması'na göre Sovyet Rusyası'nın Batum, Ardahan, Artvin ve Kars sancaklarını Osmanlı Devleti'ne iade edilmesine katılmayan ve Transkafkasya Seymi'nden de destek görmeyen Gürcistan, Seym'in üyeliğinden çıkarak 26 Mayıs 1918 tarihinde bağımsızlığını ilân etti. Gürcistan Devleti'nin bağımsızlığı Azerbaycan, Ermenistan, Rusya, Osmanlı Devleti ve birçok Avrupa devleti tarafından tanındı. Ancak Azerbaycan ve Ermenistan'ı istilâ eden Sovyet Rusyası, Şubat 1921'de Gürcistan'ı da işgal ederek burada Sovyet rejimi kurup hâkimiyeti Bolşevikler'e verdi. 1921-1922 yıllarında Bolşevikler aydınlarla ve öğrencilere karşı baskı uyguladılar. Gürcü menşevikleri 1922-1924 yılları arasında Bolşevikler'e karşı mücadelede başarılı olamadılar. 1922-1936 yıllarında Gürcistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği'nin üyesi olarak Transkafkasya Federal Devleti'nin oluşumunda yer aldı. Aralık 1991'de Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği'nin dağılması üzerine diğer Sovyet cumhuriyetleriyle beraber Gürcistan da tekrar bağımsızlığına kavuştu.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, 77, nr. 897, 900; Narodna biblioteka Kirila i Metodiya (Sofya/Bulgaristan), fond 1, dosya 4193, v. 2; dosya 6917, v. 2; dosya 21326, v. 2; fond 312, dosya 32^a, v. 2; fond 313, dosya 31^a; dosya 40^a; dosya 47; dosya 176, v. 1;

dosya 181, v. 1-2; dosya 182, v. 1; dosya 188; dosya 199; dosya 247^a; dosya 358; dosya 362^a; dosya 376; fond 327, dosya 123; *Defter-i Mufasssal-ı Vilâyet-i Gürcistân* (nşr. S. S. Cikiya), Tbilisi 1947, I, 19-339; Rahîmizâde İbrâhim Harîmî, *Zafernâme-i Sultân Murâd Han*, İÜ Ktp., TY, nr. 2372, vr. 1^b-53^b; A. A. Rahmânî, *Târîh-i Âlemârâ-yi Abbâsî*, Bakü 1960, s. 120, 125-126; "Dni gospodstva menşevikov v Gruzii (dokumenti i materialı)", *Sbornik sostavil G. Devradiani*, Gosizdat Gruzii 1931, s. 231; G. V. Haçapuridze, *K istorii Gruzii pervoy polovini XIX veka*, Tbilisi 1950, s. 11, 35-36, 41, 54, 56, 75, 254, 259-260, 274, 540-542; N. A. Berdzenişvili v.dğr., "İstoriya Gruzii", *Tsodno*, Tbilisi 1960, s. 140, 141, 143, 145, 146, 149, 151, 153; M. R. Arunova — K. Z. Asrafyan, *Gosudarstvo Nadir-şaha Afşara: izdatelstvo vostochnoy literaturı*, Moskva 1958, s. 111, 126, 263; "Gruzıya, Kratkiy istoričeskiy oçerok", *Metsniereba*, Tbilisi 1966, s. 32-33, 36-38, 40-41, 43, 45, 53; İ. G. Antelava v.dğr., *K voprosu o genezise i razvitiı kapitalizma v selskom hozyastve i promışlennosti Gruzii*, Tbilisi 1967, s. 36, 37; "İstoriya Gruzii", *Uçebnoye posobiye: Sabçota Sakartvelo*, Tbilisi 1968, I, 288, 291, 294, 295, 296, 300, 304; III, 9, 19, 31, 32, 44-46, 136-137; "İstoriya SSSR s drevneyşih vremen do naşih dneı", *Nauka*, Moskva 1968, IV, 84-89, 406-412; S. S. Cikiya, "Osmanskiye yuridiceskiye dokumenti o kartli v pervoy polovine XVIII veka", *Vostochnaya filologiya*, Tbilisi 1969, I, 165-182; a.m.f., "Firman Sultana Ahmeda III Bakaru Bagrationi", *Gruzinskoye istoçnikovedeniye*, III, Tbilisi 1971, s. 278-282; a.m.f., "Turetskiy sudebniy dokument - VIII veka", *Pismennıye pamyatniki vostoka*, Moskva 1972, s. 142-144; M. H. Svanidze, "İz istorii gruzino-turetskih otnoşeniy v XVI-XVII vv.", *Metsniereba*, Tbilisi 1971, s. 332-333; A. Ya. Pantshava, *Voprosu agrarnoy istorii Gruzii pervoy polovini XIX veka*, *Izdatelstvo Tbilisskogo Universiteta*, Tbilisi 1973, s. 301-306; N. N. Şengelıya, *Osmanskiye istoçniki istorii Gruzii XV-XIX vv.*, Tbilisi 1974, s. 247, 256, 259, 260; M. Fahrettin Kirzioğlu, *Osmanlıların Kafkas-ellerini Fethi: 1451-1590*, Ankara 1976, s. 1-21, 83-99, 168-205, 274-307, 339-355; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, II, 360-361; III/1, s. 58, 59, 61, 62, 63, 64-67; III/2, s. 104 vd.; Süleyman Kocabaş, *Kuzeyden Gelen Tehdit: Tarihte Türk-Rus Mücadelesi*, İstanbul 1989, s. 155, 215-222; Bekir Kütükoğlu, *Osmanlı-İran Siyasî Münasebetleri: 1578-1612*, İstanbul 1993, s. 23, 32, 41, 57, 58, 73, 197, 277; Nebi Gümüş, *Osmanlı Devleti'nin Gürcistan Siyaseti: 1808-1839* (yüksek lisans tezi, 1993), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü; Peter Hodges, "The Georgians", *World Minorities*, I (1977), s. 68-73; Mirza Bala, "Gürcistan", *İA*, IV, 841-845; G. A. Dzidzariya, "Abhazskaya ASSR", *Sovetskaya İstoriçeskaya Entsiklopediya*, Moskva 1961, I, 53-58; M. K. Dumbadze — N. T. Nakaşidze, "Adjarskaya ASSR", a.e., I, 208-211; N. İ. Sturua — E. V. Hoştarıa, "Gruzinskaya SSR", a.e., I, 805-845; E. V. Hoştarıa, "Gruzinskaya SSR", *Bolşaya Sovetskaya Entsiklopediya*, Moskva 1972, VII/3, s. 363-369; V. Minorsky — C. E. Bosworth, "al-Kurdj", *El²* (İng.), V, 493-497; Feridun Emeçen, "Çıldır Eyaleti", *DİA*, VIII, 300-301.

HÜSAMETTİN M. KARAMANLI

GÜRER, Selâhattin

(1896-1978)

Son dönem zâkirbaşılardan.

İstanbul Şehremini'de doğdu. Müsiki çevrelerinde daha çok Albay Selâhattin Bey adıyla tanınır. Babası Hasan Efendi, annesi Şahende Hanım'dır. Küçük yaşta babasının vefatı üzerine dayıları Şehremini'deki Remlî Tekkesi şeyhi, bestekâr ve zâkirbaşı Hâfız Hüseyin Hâlis Efendi ile devrinin önde gelen zâkirbaşısı Şeyh Râşid Efendi'nin himayelerinde tekke ortamında büyüdü ve tasavvuf terbiyesi aldı.

Mekteb-i Harbiyye'nin son sınıfında iken (1915) I. Ordu muhabere makinisti olarak mülâzim-i sâni rütbesiyle Çanak-kale muharebelerine katıldı. 1918'de mülâzim-i evvel rütbesiyle İstanbul Maslak muhabere deposunda görev aldı.

1921'de Şehremini'deki Kılıççı Baba Rifâi Tekkesi şeyhi Ârif Hulûsi Efendi'nin kızı Ruhsar Hanım'la evlendi. Fiilen katıldığı İstiklâl Savaşı'ndan sonra yüzbaşı rütbesiyle İstanbul 8. Muhabere Taburu'nda telgraf makinisti olarak görev başladı. 1928'de, İstiklâl Savaşı'nda gösterdiği başarılı hizmetlerinden dolayı kırmızı şeritli İstiklâl madalyası ile ödüllendirildi.

Binbaşı rütbesiyle Erzurum (1935-1938), Tokat (1939), Kırıkkale (1940-1946), Ankara (1946-1953) ve Mudanya'da (1953-1957) telgraf makinisti olarak görev yaptı. 1957'de albaylığa terfi ederek tekrar İstanbul Maslak muhabere deposuna tayin edildi. Aynı yıl emekliye ayrıldıktan sonra hayatını Türk dinî müsikisine adanmış ve Mevlânâkapı'da Çürüklük Mezarlığı'na defnedildi.

Bacanağın Ali Rıza Şengel ve Hüseyin Sadeddin Arel gibi ünlü müsikînasların

Selâhattin
Gürer

Selâhattin Güreş'in oğlu Erdoğan Güreş tarafından muhafaza edilen istiklâl madalyası vesikası

devam ettiği Remlî Dergâhı'ndaki müzik muhitinde yetişen Selâhattin Bey ilâhî, durak, şuşul gibi formlarda binlerce eseri hâfızasına alarak tekke müzikisinin öğretilmesi, icrası ve neşri yoluyla canlı kalması ve sonraki nesillere intikalî hususunda önemli hizmetlerde bulunmuştur. Şeyh Hüseyin Hâlis Efendi ve özellikle Zâkirbaşı Râşid Efendi'den birçok ilâhî ve şuşul meşkettiği gibi kıyam, devran ve kuûd zikirlerinin usul ve âdâbını bütün incelikleriyle öğrendi. Çocuk denecek yaşlarda zâkirliğe başladı; bir müddet sonra da zâkirbaşılığa yükselerek devrin önde gelen zâkirbaşılıklarından oldu. Rifâî ve Kâdirî tarikatlarından hilâfet alan Selâhattin Güreş mütevazî ve ihlâsî şahsiyeti, zikir âdâbına uygun bir şekilde seyrinde ve evrâdın hatasız okunmasında gösterdiği titizlik ve başarısıyla tanınmıştır. Özellikle kıyam zikrinden önceki hüzzam, segâh, rast veya nihâvend münâcâtın ve duaların okunmasında, zikre ağır ve âhenkli geçişte, kademeli bir şekilde hızlanan zikir esnasında büyük bir ustalık ve müzik bilgisi isteyen, birbirine uygun makam ve ritimde ilâhilerin seçilmesinde, arada kaside ve durakların okunmasında, perde kaldırma ve indirmede büyük

bir dirayeti vardı. İstanbul'un hemen bütün kıyâmî ve devrânî tekkelerinde zâkirbaşılık yapan Selâhattin Güreş ayrıca çok sayıda dinî eser bestelemiştir. Güfteleri Yûnus Emre'ye ait olan, "Dolap niçin inilersin" mısraı ile başlayan segâh ve nevâ ilâhileri, "Şehidlerin serçemesi enbiyânın bağı başı" mısraı ile başlayan ve, "Âlemler nûra garkoldu Muhammed doğduğu gece" mısraı ile başlayan segâh ilâhileriyle güftesi Nûreddin Cerâhî'ye ait, "Dil beytini pâk eden" mısraı ile başlayan hüzzam ilâhisi, "Kâne fî fevki'l-ukûl isnâ aşer" mısraıyla başlayan süzinak şuşulü tekkelerde çok okunan eserler arasında yer almaktadır.

Dinî müzik sahasında pek çok talebe yetiştiren Selâhattin Bey hâfızasındaki binlerce dinî eseri banda kaydetmiş ve bunların notaya alınarak neşrini düşünmüşse de ancak çeşitli makamlarda doksan iki tanesini *Mütefekkir, Mutasavvîf, Halk Şâiri Âşık Yunus Emre'nin Bestelenmiş Şiirleri* adıyla yayımlayabilmiştir (İstanbul 1961). Ali Rıza Şengel'in 1906'da tesbit ettiği 600 eserden oluşan iki ciltlik ilâhî defterini kaybolmaktan kurtarmış, bu defterin I. cildi talebesi Yusuf Ömürlü tarafından *Türk Müzikîsi Klâsikleri İlâhiler* adıyla dört cilt halinde yayımlanmıştır (İstanbul 1979-1982). Defterin henüz yayımlanmayan II. cildi Hüseyin Tolon'un vârislerindedir.

Selâhattin Bey, Türk dinî müzikisinin önemli eserlerinden Nâyî Osman Dede'nin mi'râciyyesini, mi'râciyehan Hopçuzâde Şâkir Efendi ile beraber vakfiyelerini gereği İstanbul'da Nasûhî Efendi, Aziz Mahmud Hüdâyî, Sünbül Efendi, Topthane Kâdirî Âsitânesi camileriyle Bursa'da Mahkeme ve Nümâniye camilerinde her yıl okuyarak bu geleneğin günümüze intikalini sağlayanlar arasında yerini almıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Bandırmalizâde, *Mecmûa-i Tekâyâ*, İstanbul 1307, s. 8; Zâkir Şükrü, *Mecmûa-i Tekâyâ* (Tayşî), s. 13; Ergun, *Antoloji*, II, 490, 660; Şengel, *İlahiler*, I, 8-10, 12; III, 155; Günay Kut — Turgut Kut, "İstanbul Tekkelerine Ait Bir Kaynak", *Türkische Mitzellen Robert Anhegger Armağanı*, İstanbul 1987, s. 234; Yunus İlahileri *Güldestesi*, Ankara 1991, s. 130, 164; Ahmet Hatipoğlu, *Besteleriyle Yunus Emre İlahileri*, Ankara 1993, s. 271, 332; Mustafa Özdamar, *Dersaadet Dergâhları*, İstanbul 1994, s. 120; Atillâ Çetin, "İstanbul'daki Tekke, Zâviye ve Hânkahlar Hakkında 1199 (1784) Tarihli Önemli Bir Vesika", *VD*, XIII (1981), s. 587; Öztuna, *TMA*, I, 246; Ömer Tuğrul İnançer, "Kadirîlik", *DBİst.A*, IV, 378.

MUHİTTİN SERİN

GÜREŞ

Türkçe'nin çeşitli lehçelerinde küreş ve göreş şekillerinde de bulunan kelimenin etimolojisi kesin olarak bilinmemektedir (Clauson, s. 747-748). Hem beden gücüne hem zekâyâ dayanan güreş sporunun geçmişi insanlık tarihi kadar eskidir. Milâttan önce II. binyıla ait Mısır duvar resimlerinde görülen göreş figürleri, bu sporun en az o dönemden itibaren sistemli bir hale getirilmiş olduğunu göstermektedir. Grekler ve Romalılar tarafından da yapıldığı bilinen göreş eski Türkler arasında çok yaygındı. Çin yıllıklarında, bazı seyahatnâmelerde, destanlarda ve saray tarihlerinde Türklerin bu sporu savaş temrinlerinin yanı sıra bayram ve düğün şenlikleri gibi çeşitli vesilelerle de yaptıkları ve bir yiğitlik ölçüsü olarak kabul ettikleri belirtilmektedir. Özellikle hükümdarlar, şehzadeler, vezirler tarafından ilgi ve himaye görmesi, göreşi binicilik ve atıcılık gibi saray sporlarından biri haline getirmiştir. Tarihte Türk kızlarının dahi göreştiği bilinmekte, hatta bazısının tâlibine, ona varabilmesi için at yarışında, ok atmada ve güreşte kendisini yenmesi şartını koştuğu görülmektedir (*Dede Korkut Kitabı*, s. 61).

Câhiliye döneminde bilhassa panayirlarda yaygın bir şekilde göreş müsabakaları yapıldı. Ukâz panayırındaki göreşleriyle tanınan Hz. Ömer, şanssız bir gününde Hâlid b. Velîd ile karşılaşmış ve göreş sırasında bacağı kırıldığı için yenik sayılmıştı (Fayda, s. 91). İslâm kültüründe göreşin ayrı bir yeri ve önemi vardır. Hz. Peygamber'in birer savaş sporu olarak atıcılık, binicilik, koşuculuk ve yüzmeyi teşvik ettiği gibi (Abdülhay el-Kettânî, II, 92-96, 316-318, 363-364) bizzat kendisinin de göreştiği bilinmektedir. Dönemin ünlü pehlivanlarından Rûkâne b. Abdüeyzîd, İslâm dinini kabul etmek için Resûl-i Ekrem'in kendisini güreşte yenmesini şart koşmuş (a.g.e., II, 364, 365) ve yapılan karşılaşmada Hz. Peygamber onu yenmiştir (Ebû Dâvûd, "Libâs", 21; Tirmizî, "Libâs", 42). Rûkâne de bunun üzerine veya başka bir rivayete göre daha sonra Mekke'nin fethi sırasında müslüman olmuştur.

Kaynaklarda Resûl-i Ekrem'in Rûkâne'den başka bazı kimselerle de göreştiği, ergenlik çağına gelen ashap çocuklarının askere alınmaları için her yıl düzenlenen merasim sırasında birbirleriyle